

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย

วรรณคดี และวรรณกรรม

ม. ๑

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

ผศ.นภาพร คำเมือง ศศ.บ., กศ.ม.

ผู้ตรวจ

ผศ. ดร.ชนิกา พรหมมาศ ศศ.บ., ศษ.ม., ศศ.ด.

ผศ.ปัทมา ดำประสิทธิ์ ศศ.บ., ศศ.ม.

นายอรรถ ดิทีสุด ศศ.บ., ศศ.ม.

บรรณาธิการ

นางสาวปัทมา จันทร์ขำ ศศ.บ.

บริษัท ต้นแบบพัฒนา จำกัด

เลขที่ ๑๘ ซอยวัฒนสุขนิเวศน์

แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐

ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ cheriesnk@gmail.com

โทรศัพท์ ๐ ๒๒๒๒ ๔๕๔๓

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย

วรรณคดี และวรรณกรรม

ม. ๑

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

ห้ามละเมิด ทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่

ส่วนหนึ่งส่วนใด เว้นแต่จะได้รับอนุญาต

ผู้เรียบเรียง

ผศ.นวพร คำเมือง

ผู้ตรวจ

ผศ. ดร.ชนิกา พรหมมาศ

ผศ.ปัทมา ดำประสิทธิ์

นายอรรถ ดีที่สุด

บรรณาธิการ

นางสาวปัทมา จันทร์ขำ

ปีที่พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๖๖

พิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

ISBN 978-974-18-7803-1

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีและวรรณกรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ เล่มนี้จัดทำขึ้นตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ สำหรับให้นักเรียน และครูใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดชั้นปี และสาระการเรียนรู้แกนกลางที่หลักสูตรกำหนด พัฒนานักเรียนให้มีสมรรถนะสำคัญ ทั้งด้านการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้ทักษะชีวิต และการใช้เทคโนโลยี ตลอดจนพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมไทยและสังคมโลก ได้อย่างมีความสุข

ในการจัดทำหนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีและวรรณกรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ เล่มนี้คณะผู้จัดทำได้ออกแบบหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างครบถ้วนตามหลักสูตร

การเสนอเนื้อหา กิจกรรม และองค์ประกอบอื่น ๆ ในหนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีและวรรณกรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ เล่มนี้มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงศักยภาพของนักเรียน เน้นการเรียนรู้แบบองค์รวมนบนพื้นฐานของการบูรณาการแนวคิดทางการเรียนรู้อย่างหลากหลาย จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เน้นให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง มุ่งพัฒนาการคิด และพัฒนาการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของนักเรียน อันจะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีและวรรณกรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ เล่มนี้จะสนับสนุนให้นักเรียนได้พัฒนาการเรียนรู้ด้านภาษาไทยได้เป็นอย่างดี

คณะผู้จัดทำ

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีและวรรณกรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑
ได้ออกแบบให้มีองค์ประกอบ ดังนี้

๑. ตัวชี้วัดชั้นปี

เป็นเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนแต่ละชั้นปี ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้

๒. ประโยชน์จากการเรียนรู้

นำเสนอไว้เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนนำความรู้และทักษะจากการเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๓. ขวนคิด ขวนตอบ

เป็นคำถามหรือสถานการณ์ที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความคิด ต้องการที่จะค้นหาคำตอบ

๔. เนื้อหา

แบ่งเป็นหัวข้อหลัก หัวข้อรอง และหัวข้อย่อย ตรงตามตัวชี้วัดชั้นปี มีกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้แทรกเป็นช่วง ๆ เนื้อหาบางตอนอาจนำเสนอด้วยภาพ แผนภูมิ และแผนภาพความคิด นอกจากนี้ยังประกอบด้วยส่วนสำคัญอื่น ๆ ดังนี้

๔.๑ **เรื่องน่ารู้/เกร็ดความรู้** เป็นความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาในหน่วยการเรียนรู้นั้นเพื่อให้นักเรียนมีความรู้กว้างขวางขึ้น โดยคัดสรรเฉพาะเรื่องที่น่าสนใจ

๔.๒ **แหล่งสืบค้นความรู้/แหล่งสืบค้นข้อมูล** เป็นแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ หนังสือ สถานที่ บุคคล เพื่อให้ นักเรียนศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับเรื่องที่เรียน

๔.๓ **กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้** เป็นกิจกรรมที่กำหนดไว้เมื่อจบเนื้อหาแต่ละตอนหรือหัวข้อ เป็นกิจกรรมที่หลากหลาย ใช้แนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับเนื้อหา เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของนักเรียน สะดวกในการปฏิบัติ กระตุ้นให้นักเรียนได้คิด และส่งเสริมให้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

๕. บทสรุป

เป็นการสรุปไว้เป็นความเรียงหรือบรรยาย เพื่อทบทวนความรู้ หรือการเรียนรู้กว้าง ๆ อย่างรวดเร็ว

๖. กิจกรรมเสนอแนะ

เป็นกิจกรรมบูรณาการทักษะที่รวมหลักการและความคิดรวบยอดในเรื่องต่าง ๆ ที่นักเรียนได้เรียนรู้ไปแล้วมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรม

๗. โครงการ

เป็นข้อเสนอแนะในการกำหนดให้นักเรียนปฏิบัติโครงการ โดยเสนอแนะหัวข้อโครงการและแนวทางการปฏิบัติโครงการที่สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดชั้นปีของหน่วยการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการคิด การวางแผน และการแก้ไขปัญหาของนักเรียน ซึ่งมีในหน่วยการเรียนรู้สุดท้าย

๘. การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

เป็นกิจกรรมที่เสนอแนะให้นักเรียนได้นำความรู้ ทักษะในการประยุกต์ความรู้ในหน่วยการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๙. คำถามทบทวน

เป็นคำถามเพื่อทบทวนผลการเรียนรู้ของนักเรียน

๑๐. ท้ายเล่ม

ประกอบด้วยบทอาขยานและบรรณานุกรม

๑๐.๑ **บทอาขยาน** เป็นบทหรือกรอนที่ให้ฝึกท่องในระดับชั้นนั้น ๆ

๑๐.๒ **บรรณานุกรม** เป็นรายชื่อหนังสือ เอกสาร เว็บไซต์ที่ใช้ค้นคว้าอ้างอิงประกอบการเขียน

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ ความรู้เกี่ยวกับวรรณคดีและวรรณกรรม.....๑

- ❖ ความหมายของวรรณคดีและวรรณกรรม..... ๒
- ❖ คุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม..... ๓
- ❖ ประเภทของวรรณคดีและวรรณกรรม.....๔
- ❖ ศิลปะการประพันธ์ในวรรณคดีไทย.....๕
- ❖ เนื้อหาของวรรณคดี ๑๐
- ❖ แนวทางในการอ่านและพิจารณาวรรณคดีและวรรณกรรม..... ๑๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ นิราศภูเขาทอง ๑๕

- ❖ นำเรื่อง ๑๖
- ❖ ลักษณะคำประพันธ์ ๑๖
- ❖ ประวัติผู้แต่ง ๑๗
- ❖ เรื่องย่อ..... ๑๘
- ❖ นิราศภูเขาทอง..... ๑๙
- ❖ คัพท์น่ารู้..... ๒๖
- ❖ สารบัญ..... ๓๐
- ❖ แนวทางในการพิจารณาวรรณกรรม..... ๓๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ โคลงโลกนิติ..... ๓๖

- ❖ นำเรื่อง ๓๗
- ❖ ลักษณะคำประพันธ์ ๓๘
- ❖ ประวัติผู้แต่ง ๔๐
- ❖ โคลงโลกนิติ..... ๔๑
- ❖ คัพท์น่ารู้..... ๔๔
- ❖ สารบัญ..... ๔๖
- ❖ แนวทางในการพิจารณาวรรณกรรม..... ๔๙

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ สุภาพษิตพระร่วง ๕๕

- ❖ นำเรื่อง ๕๖
- ❖ ลักษณะคำประพันธ์ ๕๘
- ❖ ประวัติผู้แต่ง ๕๙
- ❖ สุภาพษิตพระร่วง..... ๖๐
- ❖ คัพท์น่ารู้..... ๖๒
- ❖ สารบัญ..... ๖๔
- ❖ แนวทางในการพิจารณาวรรณกรรม..... ๖๖

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕ ภาพยนตร์เรื่องพระไชยสุริยา ๓๗๐

- ❖ นำเรื่อง ๓๗๑
- ❖ ลักษณะคำประพันธ์ ๓๗๓
- ❖ ประวัติผู้แต่ง ๓๗๕
- ❖ เรื่องย่อ ๓๗๕
- ❖ ภาพยนตร์เรื่องพระไชยสุริยา ๓๗๖
- ❖ คัพทน์ำรู้ ๓๘๕
- ❖ สาระนำรู้ ๓๘๘
- ❖ แนวทางในการพิจารณาวรรณกรรม ๓๙๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖ ราชอิราช ตอน สมิงพระรามอาสา ๓๙๕

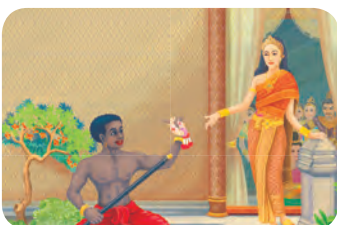
- ❖ นำเรื่อง ๓๙๖
- ❖ ลักษณะคำประพันธ์ ๓๙๖
- ❖ ประวัติผู้แต่ง ๓๙๗
- ❖ เรื่องย่อ ๓๙๘
- ❖ ราชอิราช ตอน สมิงพระรามอาสา ๓๙๙
- ❖ คัพทน์ำรู้ ๔๐๒
- ❖ สาระนำรู้ ๔๐๔
- ❖ แนวทางในการพิจารณาวรรณกรรม ๔๐๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗ ภาพยนตร์เห่ชมเครื่องควาหวาน ๔๒๑

- ❖ นำเรื่อง ๔๒๒
- ❖ ลักษณะคำประพันธ์ ๔๒๒
- ❖ ประวัติผู้แต่ง ๔๒๔
- ❖ ภาพยนตร์เห่ชมเครื่องควาหวาน ๔๒๕
- ❖ คัพทน์ำรู้ ๔๒๘
- ❖ สาระนำรู้ ๔๓๐
- ❖ แนวทางในการพิจารณาวรรณกรรม ๔๓๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๘ นิทานพื้นบ้าน ๔๓๓

- ❖ ความเป็นมาของนิทานพื้นบ้าน ๔๓๔
- ❖ ความสำคัญของนิทานพื้นบ้าน ๔๓๔
- ❖ ประเภทของนิทานพื้นบ้าน ๔๓๕
- ❖ นิทานพื้นบ้านไทยในท้องถิ่นต่าง ๆ ๔๔๑
- ❖ นิทานไทยเรื่องสังข์ทอง ๔๔๓

- การท่องเที่ยวทางภาพยนตร์ ๔๔๗
- บทภาพยนตร์ ๔๔๘
- บรรณานุกรม ๔๖๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

ความรู้เกี่ยวกับวรรณคดี และวรรณกรรม

ตัวชี้วัดชั้นปี

๑. จบใจความสำคัญจากเรื่องที่อ่าน ท ๑.๑ (ม. ๑/๒)
๒. ระบุข้อสังเกตและความสมเหตุสมผลของงานเขียนประเภท
ชักจูงโน้มน้าวใจ ท ๑.๑ (ม. ๑/๖)
๓. วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่านพร้อมยกเหตุผล
ประกอบ ท ๕.๑ (ม. ๑/๒)
๔. อธิบายคุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่าน
ท ๕.๑ (ม. ๑/๓)
๕. สรุปความรู้และข้อคิดจากการอ่านเพื่อประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง
ท ๕.๑ (ม. ๑/๔)

ประโยชน์จากการเรียนรู้

๑. รู้จักงานเขียนที่เป็นวรรณคดีและงานเขียนที่เป็นวรรณกรรม
๒. รู้คุณค่าและความสำคัญของวรรณคดีและวรรณกรรมไทย
๓. พิจารณาวรรณคดีและวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ได้ตาม
รูปแบบ

ชวนคิด ชวนตอบ

๑. งานเขียนลักษณะใดที่เรียกว่า วรรณคดี และงานเขียน
ลักษณะใดที่เรียกว่า วรรณกรรม
๒. การอ่านวรรณคดีและวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วและ
ร้อยกรอง จำเป็นต้องใช้หลักการเดียวกันในการพิจารณา
หรือไม่ เพราะเหตุใด

ความหมายของวรรณคดีและวรรณกรรม

วรรณคดี

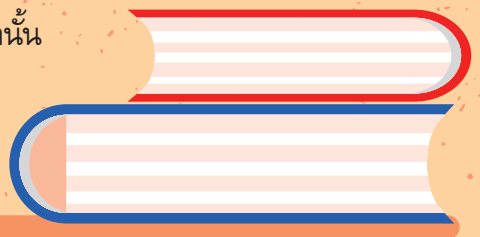
ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ หมายถึง วรรณกรรมที่ได้รับยกย่องว่าแต่งดี มีคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ถึงขนาด ทั้งใช้ภาษาดี รูปแบบดี เนื้อหาสาระดี และกลวิธีการแต่งดี มุ่งให้เกิดความรู้สึกทางอารมณ์ แต่ไม่มุ่งให้ข้อเท็จจริง

วรรณกรรม

ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ หมายถึง งานหนังสือ งานประพันธ์ บทประพันธ์ทุกชนิดทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง เช่น วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ วรรณกรรมของเสฉวีรโกเศศ วรรณกรรมฝรั่งเศส วรรณกรรมประเภทสื่อสารมวลชน

จะเห็นได้ว่า วรรณคดี หมายถึง หนังสือที่แต่งดีเท่านั้น ส่วน วรรณกรรม หมายถึง งานเขียนทุกประเภท แต่หากวรรณกรรมนั้น ๆ เรียบเรียงดี มีคุณค่าก็จะได้รับยกย่องให้เป็นวรรณคดีได้

คุณค่าของวรรณคดี และวรรณกรรม

๑ ด้านสติปัญญา

ก่อให้เกิดความรู้ ข้อคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศาสนา

๒ ด้านอารมณ์

ก่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความรู้สึกสะท้อนใจ ความประทับใจ เกิดอารมณ์คล้อยตาม และเสริมสร้างจินตนาการ

๓

ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ก่อให้เกิดแนวคิดในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงสังคม ถ่ายทอดระเบียบแบบแผน ประเพณี ค่านิยมของสังคมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ทำให้สังคมพัฒนา และเกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน

๔

ด้านภาษา

สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและพัฒนาการเขียนได้เป็นอย่างดี เพราะภาษาและถ้อยคำสำนวนโวหารที่ปรากฏในวรรณคดีและวรรณกรรมส่วนใหญ่เป็นโวหารที่ดี ไพเราะ

ประเภทของวรรณคดีและวรรณกรรม

การแบ่งประเภทของวรรณคดีและวรรณกรรมมีหลายลักษณะ ดังนี้

๑. จำแนกตามลักษณะการแต่ง แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

- ๑) ร้อยแก้ว แต่งเป็นความเรียง เน้นความไพเราะ สละสลวยด้วยเสียงและความหมาย เช่น นิทาน นิยาย บทความ
- ๒) ร้อยกรอง แต่งขึ้นตามฉันทลักษณ์ มีการกำหนด คณะและสัมผัสตามฉันทลักษณ์ เช่น จำนวนคำและจำนวนวรรคในแต่ละบท สัมผัส คำเอก คำโท ครุ ลหุ ร้อยกรอง ได้แก่ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย และลิลิต

๒. จำแนกตามจุดมุ่งหมายในการแต่ง แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

- ๑) มุ่งให้ความรู้แก่ผู้อ่านเป็นหลัก เรียกว่า สารคดี เป็นหนังสือที่ใช้กลวิธีการเขียนเฉพาะ เพื่อให้ความรู้และความคิดเห็นที่เป็นสารประโยชน์ เช่น สารคดีท่องเที่ยว
- ๒) มุ่งให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน เรียกว่า บันเทิงคดี แต่อาจแฝงคติชีวิตและคุณค่าอื่น ๆ เช่น นวนิยาย เรื่องสั้น นิทาน

๓. จำแนกตามลักษณะการบันทึก แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

- ๑) วรรณคดีลายลักษณ์ เป็นวรรณคดีที่บันทึกไว้ในต้นฉบับโบราณ สมุดข่อย กระดาษ และอื่น ๆ หรือที่มีการพิมพ์เผยแพร่แล้ว
- ๒) วรรณคดีมุขปาฐะ เป็นวรรณคดีที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาแบบปากต่อปาก เช่น เพลงพื้นเมือง นิทานพื้นบ้าน ปริศนาคำทาย

ศิลปะการประพันธ์ในวรรณคดีไทย

การแต่งวรรณคดีให้มีความงาม ความไพเราะ สื่อความหมายจับใจผู้อ่านนั้น นอกจากเนื้อหาที่ผู้แต่งต้องคำนึงถึงแล้ว ผู้แต่งยังต้องคำนึงถึงกลวิธีการประพันธ์ เพื่อจะได้สื่อความหมายและความไพเราะให้แก่ผู้อ่าน กลวิธีการประพันธ์ดังกล่าวมีหลายวิธี ในระดับชั้นนี้จะกล่าวเฉพาะการเล่นเสียง การเล่นคำ และการใช้ภาพพจน์ ดังนี้

๑. การเล่นเสียง

การเล่นเสียง คือ การเลือกสรรถ้อยคำให้มีความสละสลวย ไพเราะน่าฟัง การเล่นเสียงมีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

๑.๑ การเล่นเสียงพยัญชนะ คือ การใช้คำที่มีเสียงพยัญชนะเสียงเดียวกันหรือสัมผัสพยัญชนะหลายพยางค์วางเรียงติด ๆ กัน โดยทั่วไปในบทหรือยกรองจะไม่บังคับสัมผัสพยัญชนะ แต่ผู้แต่งนิยมให้มีเสียงสัมผัสพยัญชนะ เพื่อความไพเราะของบทหรือยกรอง เช่น

จิบจับเจ้าเจ้าเจ้า	ริงมา
จอกจาบจั่นจรรจา	จำจำ
เค้าค้อยค้อยคอยหา	เห็นโทษ
ซอนซ่อนซ่อนสรวิ้งหน้า	นั่งเร้าเอาขวัญ

(โคลงอักษรสามหมู่ ของ พระศรีมโหสถ)

บทหรือยกรองนี้เป็นบทสมนทก โดยใช้คำที่มีเสียงพยัญชนะเดียวกัน คือคำว่า จิบจับเจ้าเจ้าเจ้า จอกจาบจั่นจรรจา จำจำ เค้าค้อยค้อยคอย ซอนซ่อนซ่อนสรวิ้ง

💡 เรื่องน่ารู้

สัมผัสพยัญชนะ เดิมเรียกว่า สัมผัสอักษร แต่เนื่องจากคำว่า อักษร หมายความว่ารวมถึงพยัญชนะและสระ จึงนิยมเรียกว่า สัมผัสพยัญชนะ เพื่อจะได้แยกระหว่างสัมผัสพยัญชนะและสัมผัสสระออกจากกันอย่างชัดเจน

๑.๒ การเล่นเสียงสระ คือ การใช้คำคล้องจองที่มีเสียงสระเดียวกันหรือสัมผัสสระหลายพยางค์ติด ๆ กัน บทร้อยกรองโดยทั่วไปจะบังคับสัมผัสสระซึ่งเป็นสัมผัสนอก แต่การเล่นเสียงสระจะใช้คำที่มีเสียงสระเดียวกัน หรือเสียงตัวสะกดมาตราเดียวกัน แต่เสียงพยัญชนะต้นจะมีเสียงเดียวกันหรือไม่ก็ได้ เช่น

ยุงยางเปลาเปลาเปล้า	เขี้ยวขำ
เรียมรมลมชวลำ	ล่ำล้า
ใบก้านก่านกานอ่า	พรเพริศ
คลุ่มคลุ่มคลุ้มง่ำ	น่าซื้อฤาเสี

(โคลงอักษรสามหมู่ ของ พระศรีมโหสถ)

บทร้อยกรองนี้เป็นบทขมไหม่ โดยมีการใช้คำที่ประสมด้วยสระเดียวกัน คือคำว่า เปลา-เปลา-เปล้า ล่ำ-ล่ำ-ล้า และใช้คำที่ประสมด้วยสระเสียงเดียวกันและตัวสะกดเสียงเดียวกัน คือคำว่า รม-ลม ก้าน-ก่าน-กาน คลุ่ม-คลุ่ม-คลุ้ม

๑.๓ การเล่นเสียงวรรณยุกต์ คือ การใช้คำที่ไ่ระดับเสียงวรรณยุกต์ที่แตกต่างกัน มี ๒ หรือ ๓ ระดับ เป็นชุด ๆ ไป เป็นการไ่ระดับเสียงวรรณยุกต์จากเสียงต่ำไปหาเสียงสูง หรือจากเสียงสูงมาหาเสียงต่ำก็ได้

นายกองกุฎกุ้	แพรโหม
เย็บล่วนนมขายไถ	ไถไถ้
ยามเช้าเช้าเชาไหล	แหลนโล่ท์
แพงแพงแพงเราให้	เร่องรู้พรูหนี

(โคลงอักษรสามหมู่ ของ พระศรีมโหสถ)

บทร้อยกรองนี้กล่าวถึงการทำสงครามกับนครศรีธรรมราช โดยมีการใช้คำไ่ระดับเสียงวรรณยุกต์จากเสียงต่ำไปหาเสียงสูง คือคำว่า กุ-กู-กู่ ไถ-ไถ-ไถ้ แพง-แพง-แพง และใช้คำไ่ระดับเสียงวรรณยุกต์จากเสียงสูงมาหาเสียงต่ำ คือคำว่า เช้า-เช้า-เชา

๒. การเล่นคำ

การเล่นคำ คือ การเลือกสรรถ้อยคำมาร้อยเรียงในบทร้อยกรอง เพื่อให้เกิดความหมายแปลกออกไปหรือเพื่อความไพเราะ ในระดับชั้นนี้จะกล่าวเฉพาะการเล่นคำพ้องและการเล่นคำซ้ำ ดังนี้

๒.๑ การเล่นคำพ้อง คือ การนำคำพ้องมาร้อยเรียงเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดเสียงไพเราะ น่าฟัง แต่ความหมายจะต่างกัน เช่น

ห้วลึงหมากกลางลึง	ต้นลางลึงแลหูลึง
ลึงไต่กระไคลึง	ลึงโลดคว่ำประสาลึง

(กาพย์ห่อโคลงประพาสธารทองแดง พระนิพนธ์ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร)

บทร้อยกรองนี้เป็นบทชมธรรมชาติ โดยนำคำว่า ลึง ซึ่งเป็นชื่อสัตว์และเป็นส่วนหนึ่งของชื่อต้นไม้มากล่าวถึง ดังนี้

ห้วลึง หมายถึง ไม้เถาชนิดหนึ่ง ผลขนาดส้มจีน มีสันตรงกลางคล้ายห้วลึง ลางลึง หรือ กระไคลึง หมายถึง ไม้เถาชนิดหนึ่ง มีเถาแบนยาวงอกกลับไปมาคล้ายชั้นบันได หูลึง น่าจะเป็นชื่อพรรณไม้ชนิดหนึ่ง ก้างปลาขาว ก็เรียก ลึงไต่ ลึงโลด ประสาลึง เป็นการบรรยายกิริยาอาการของลึง ซึ่งเป็นชื่อสัตว์

๒.๒ การเล่นคำซ้ำ คือ การนำคำคำเดียวมาใช้ซ้ำ ในที่ใกล้เคียงกัน เพื่อย้ำความหมายของข้อความให้ชัดเจน หนักแน่นยิ่งขึ้น เช่น

ผจญคนมักโกรธด้วย	ไมตรี
ผจญหมู่ทรชนดี	ต่อตั้ง
ผจญคนจิตโลภมี	ทรัพย์เพื่อ แผ่นา
ผจญอัสติย์ให้ยั้ง	หยุดด้วยลัสติยา

(โคลงโลกนิติ พระนิพนธ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร)

บทร้อยกรองนี้กล่าวถึงแนวทางการปฏิบัติตนเมื่อจะต้องคบค้าสมาคมกับบุคคลต่าง ๆ โดยมีการเล่นคำว่า ผจญ เพื่อย้ำความหมายให้ชัดเจน หนักแน่นยิ่งขึ้น

๓. การใช้ภาพพจน์

การใช้ภาพพจน์ คือ การใช้ถ้อยคำเพื่อสร้างจินตนาการให้กับผู้อ่าน ในระดับชั้นนี้จะกล่าวถึงการใช้ภาพพจน์ ดังนี้

๓.๑ อุปมา คือ การเปรียบว่าสิ่งหนึ่งเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง โดยการนำสิ่งสองสิ่งที่แตกต่างกัน จำพวกกัน แต่มีลักษณะเด่นเหมือนกันมาเปรียบเทียบกัน และใช้คำที่แสดงความเปรียบว่า เหมือน คล้าย ดัง ดุจ กล ปูน เพียง ราว ฯลฯ เช่น

เหลือบเห็นสตรีวิไลลักษณ์ พิศพักตร์ผ่องเพ็ญไข
งามโอษฐ์จ๋ามแก้มงามจุไร งามนัยน์เนตรงามกร
(บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ ๑)

บทร้อยกรองนี้เป็นบทชมโฉม ซึ่งมีการเปรียบเทียบความงดงามของใบหน้ากับพระจันทร์ โดยใช้คำว่า **เพ็ญ** เป็นคำแสดงความเปรียบ

๓.๒ อุปลักษณ์ คือ การเปรียบว่าสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง โดยการนำสิ่งสองสิ่งที่แตกต่างกัน จำพวกกัน แต่มีลักษณะเด่นเหมือนกันมาเปรียบเทียบกัน มักใช้คำแสดงความเปรียบว่า เป็น คือ หรืออาจจะคำว่า เป็น คือ ก็ได้ แต่เป็นที่เข้าใจกันว่าเป็นการเปรียบเทียบ เช่น

หวังเป็นเกือกทองรองบาทา พระผู้วงศ์เทวอันปรากฏ
จะขอพระบุตรีมียศ ให้โอรสข้าน้อยดังจินดา
(อิเหนา พระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ ๒)

บทร้อยกรองนี้เปรียบตนเองเป็นเกือกทอง หมายถึง การแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตนขอเป็นผู้รับใช้ เปรียบเหมือนฉลองพระบาท (รองเท้า) โดยใช้คำว่า **เป็น** เป็นคำแสดงความเปรียบ

๓.๓ บุคคลวัต คือ การสมมุติสิ่งไม่มีชีวิต พืช สัตว์ หรือความคิดที่เป็นนามธรรม ให้มีความรู้สึก ความคิด และแสดงกิริยาอาการหรือแสดงออกเหมือนมนุษย์ เช่น

สัทภณทัตบรรพตทั้งหลาย
ประνομประนมชมชัย

อ่อนเอียงเพียงปลาย

(บทพากย์เอราวัณ พระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ ๒)

บทร้อยกรองนี้สมมุติให้ภูเขาแสดงกิริยาอาการประหนึ่งเป็นคนที่พากันโน้มศีรษะพนมมือไหว้

๓.๔ การเลียนเสียงธรรมชาติ คือ การเลียนแบบเสียงจากธรรมชาติที่ไม่ใช่คำพูดของมนุษย์ เช่น เสียงสัตว์ร้อง เสียงดนตรี เสียงคนร้อง มาใช้ในบทร้อยกรองเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกว่าได้ยินเสียงนั้น ๆ ตามเนื้อความที่อ่านไปด้วย เช่น

ครันรู้สีกินได้ให้ละห้อย
จนเคาะระฆังหึ่งหึ่งเสียงเครงครืน

เจ้าปลายน้อยนั่งนอนถอนสะอื้น
สมภารตื่นเตือนชิตันสวดมนต์เกณท์

(ขุนช้างขุนแผน ตอน กำเนิดพลายงาม ของ สุนทรภู่)

บทร้อยกรองนี้กล่าวถึงพลายงามเมื่อครั้งนางวันทองพาไปฝากเจ้าอาวาสที่วัดเพื่อให้รอดพ้นจากการถูกขุนช้างทำร้าย ก่อนที่จะเดินทางไปหาทางทองประศรีผู้เป็นย่าที่จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ คือคำว่า หึ่งหึ่ง เป็นคำเลียนเสียงระฆัง

ฝูงลิงใหญ่น้อยกระจุก
ฝูงค้างหวางพฤษา

ชะนีอยู่อยู่ร้องหา
ค้างโจนไล่ไขว่ปลายยาง

(กาพย์ห่อโคลงประพาสธารทองแดง พระนิพนธ์ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร)

บทร้อยกรองนี้เป็นการบรรยายกิริยาอาการของสัตว์ คือ ลิง ค้าง และชะนี โดยมีการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ คือคำว่า อยู่อยู่ เป็นคำเลียนเสียงร้องของชะนี

เนื้อหาของวรรณคดี

วรรณคดีไทยนำเสนอเนื้อหาในหลายรูปแบบ ดังนี้

๖ วรรณคดี บันทึกความรู้สึก ของผู้เดินทาง

เนื้อหามุ่งบันทึกความรู้สึกหรือบันทึกเหตุการณ์ในการเดินทาง วรรณคดีประเภทนี้เรียกว่า “นิราศ” เช่น นิราศภูเขาทอง โคลงนิราศนรินทร์

๕ วรรณคดี เพื่อความบันเทิง

มุ่งเน้นความบันเทิงเพื่อใช้ในการแสดงมหรสพ เช่น รามเกียรติ์ อิเหนา สังข์ทอง

๑ วรรณคดี พุทธศาสนา

มุ่งแสดงหลักคำสอน เน้นให้เห็นภาพบุญคุณโทษ เช่น ไตรภูมิพระร่วง มหาชาติคำหลวง

๒ วรรณคดี สุภาษิตคำสอน

มุ่งแสดงแนวทางการปฏิบัติตนในสังคมให้เหมาะสม เช่น สุภาษิตพระร่วง โคลงโลกนิติ

๓ วรรณคดี เกี่ยวกับประเพณี และพิธีกรรม

เนื้อหาเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ มักใช้ภาษาเร้าอารมณ์ให้เกิดความขลัง และเห็นถึงความสำคัญของพิธีกรรม เช่น ลิลิตโองการแข่งน้ำ จันทิมาภิไธยสังเวกกล่อมช้าง

๔ วรรณคดี เกี่ยวกับเหตุการณ์ ในประวัติศาสตร์

เนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ สอดแทรกจินตนาการและการใช้ภาษาที่น่าประทับใจ เช่น สามก๊ก ลิลิตตะเลงพ่าย

แนวทางในการอ่านและพิจารณาวรรณคดีและวรรณกรรม

การอ่านและพิจารณาวรรณคดีและวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับลักษณะและองค์ประกอบของวรรณคดีและวรรณกรรมนั้น ๆ ซึ่งมีแนวทางหลัก ๆ ดังนี้

๑. ร้อยกรอง

การพิจารณาร้อยกรอง พิจารณาจากสิ่งต่อไปนี้

๑. จันท์ลักษณะ ดูลักษณะเฉพาะของร้อยกรองนั้น ๆ การสัมผัส บังคับคณะ และความถูกต้องของจันท์ลักษณะที่ใช้
๒. ภาษา พิจารณาการเลือกใช้ถ้อยคำที่สละสลวย ประณีต บรรจง และเหมาะสม
๓. ความเปรียบ เป็นการเปรียบเทียบเพื่อสร้างจินตนาการ ก่อให้เกิดความไพเราะและลึกซึ้ง
๔. สัญลักษณ์ เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้แต่งสามารถสื่อความหมายได้อย่างกว้างขวาง ลึกซึ้งในเนื้อเรื่องที่มีความยาวจำกัด
๕. การอ้างถึง โดยการกล่าวชื่อหรือคำที่สื่อถึงสิ่งที่รู้จักกันดี จะทำให้ผู้แต่งใช้ถ้อยคำน้อยแต่ได้ความหมายมากขึ้น
๖. ความหมาย เป็นความหมายรวมที่กวีต้องการจะถ่ายทอดออกมาจากบทร้อยกรองเรื่องนั้น ๆ

๒. ร้อยแก้ว

การพิจารณาร้อยแก้ว พิจารณาจากองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

๑. โครงเรื่อง พิจารณาวามีโครงเรื่องอย่างไร ร้อยแก้วที่ดีต้องมีโครงเรื่องที่แน่นอน รัดกุม และดำเนินความไปตามโครงเรื่องที่วางไว้
๒. ภาษา พิจารณาว่าผู้เขียนใช้ภาษาได้ดี สื่อความคิดได้ชัดเจนหรือไม่
๓. สัญลักษณ์ การอ้างถึงและการอ้างอิงข้อมูล พิจารณาวามีการใช้สัญลักษณ์การอ้างถึงและอ้างอิงอย่างไร เหมาะสมและช่วยสื่อความหมายลึกซึ้ง กว้างขวาง หรือหนักแน่นเพียงพอหรือไม่

นอกจากหลักการพิจารณาร้อยแก้วและร้อยกรองแล้ว ยังมีหลักการพิจารณาวรรณคดีและวรรณกรรมชนิดอื่น ๆ ดังนี้

๑. บทละคร

เป็นวรรณกรรมที่แต่งขึ้นเพื่อนำไปใช้แสดงให้คนชม เช่น บทละครโทรทัศน์ บทละครเวที มีหลักในการพิจารณา ดังนี้

๑. โครงเรื่อง พิจารณาว่าการวางโครงเรื่องและการดำเนินเรื่องเป็นอย่างไร มีความขัดแย้งอะไรเกิดขึ้นในเรื่องบ้าง
๒. ตัวละคร แต่ละตัวมีลักษณะนิสัยสอดคล้องกับบุคลิกลักษณะหรือไม่ อย่างไร
๓. บทสนทนา เป็นส่วนสำคัญที่ใช้ดำเนินเรื่องและบอกลักษณะนิสัยของตัวละคร พิจารณาว่าบทสนทนาสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของตัวละครหรือไม่ ภาษาที่ใช้เป็นอย่างไร
๔. ฉาก มีความเหมาะสมกับท้องเรื่องและสอดคล้องกับหลักความเป็นจริงหรือไม่
๕. แนวคิดหรือแก่นของเรื่อง คือ ข้อคิด ปรัชญา หรือสาระสำคัญที่ผู้แต่งต้องการสื่อสารถึงคนดูนั้นคืออะไร มีประโยชน์มากน้อยเพียงใด
๖. ดนตรีประกอบ ที่ช่วยเสริมบรรยากาศในการดำเนินเรื่องนั้นดีและเหมาะสมหรือไม่อย่างไร

๒. นิยายหรือเรื่องเล่า

เป็นวรรณกรรมที่แต่งขึ้นตามที่ได้ยินได้ฟังและ/หรือตามจินตนาการของผู้แต่ง เป็นร้อยแก้ว ขนาดยาวที่มุ่งให้ความบันเทิง มีแนวทางในการพิจารณา ดังนี้

๑. เนื้อเรื่อง พิจารณาว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร
๒. ตัวละคร มีกี่ตัว ใครเป็นตัวละคร แต่ละตัวมีลักษณะนิสัยอย่างไร มีทัศนคติและโลกทัศน์เป็นอย่างไร
๓. การดำเนินเรื่อง ผู้แต่งใช้วิธีการดำเนินเรื่องอย่างไร เป็นไปตามลำดับขั้นตอนหรือไม่
๔. การเล่าเรื่อง ใครเป็นผู้เล่าเรื่อง เหมาะสมหรือไม่
๕. โครงเรื่อง เป็นอย่างไร มีความขัดแย้งอะไรเกิดขึ้นบ้าง พัฒนาไปอย่างไร และจุดจบของเรื่องเป็นอย่างไร
๖. สถานที่ ดูว่าฉากหรือสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่องคือที่ไหน บรรยากาศเป็นอย่างไร มีความสมจริงมากน้อยเพียงใด
๗. ภาษา มีรูปแบบประโยค กลวิธี สีส่า ลักษณะภาษาเป็นอย่างไร กลมกลืนกันโดยตลอดหรือไม่

๘. บรรยายภาพและน้ำเสียงตัวละคร ของแต่ละสภาพเหตุการณ์ในแต่ละฉากเป็นอย่างไร สัมพันธ์กันหรือไม่

๙. สัญลักษณ์และการอ้างถึง ผู้แต่งใช้สัญลักษณ์อะไรบ้าง หรือมีการกล่าวอ้างถึงสิ่งใด เพื่อให้ผู้อ่านตีความ ถ้ามี สัญลักษณ์หรือการอ้างถึงนั้นดีและเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

๑๐. แนวคิดหรือแก่นของเรื่อง คือ ความหมายรวมทั้งเรื่องที่ผู้แต่งต้องการจะสื่อถึงผู้อ่าน คืออะไร มีวาทะอย่างไร ดีและมีคุณค่าหรือไม่ เพียงใด

วรรณคดีและวรรณกรรม เป็นศิลปะแขนงหนึ่งซึ่งเกิดจากความรู้สึกและความนึกคิดของมนุษย์ มุ่งที่จะให้ความรู้ ความบันเทิง ประสบการณ์ และแง่คิดต่าง ๆ ที่เป็นนามธรรม เพื่อช่วยยกระดับสติปัญญาและจิตใจเป็นสำคัญ

วรรณคดีและวรรณกรรมที่มีคุณค่า ควรให้ทั้งความรู้ ความบันเทิง และความคิดสร้างสรรค์ ช่วยยกระดับจิตใจ กระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดมนุษยธรรม และได้รับประสบการณ์ที่กว้างไกลกว่าที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน จึงมีคำกล่าวที่ว่า การอ่านทำให้คนสมบูรณ์ และวรรณคดีทำให้คนเป็นคน

วรรณคดีและวรรณกรรมเป็นศิลปะแขนงหนึ่ง ซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์โดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือ แบ่งออกได้เป็นหลายประเภท ซึ่งแต่ละประเภทย่อมมีประโยชน์ต่อผู้อ่านทั้งในด้านการพัฒนาสติปัญญา อารมณ์ สังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนเพิ่มพูนประสบการณ์ด้านภาษาให้สูงขึ้น การศึกษาวรรณคดีและวรรณกรรมให้ได้ประโยชน์สูงสุดจะต้องมีหลักการหรือแนวทางที่เหมาะสมตามความสามารถของแต่ละคน ทั้งนี้ไม่ว่าจะใช้หลักการหรือแนวทางใดในการศึกษาค้นคว้า ผู้ศึกษาก็ล้วนได้รับคุณประโยชน์ทั้งสิ้น

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. รวบรวมความหมายของคำว่า วรรณคดี และคำว่า วรรณกรรม จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด เอกสารต่าง ๆ หรือเว็บไซต์ต่าง ๆ จากสื่ออินเทอร์เน็ต จดบันทึกข้อมูลและแหล่งอ้างอิงนำมาสรุปความหมายของคำว่า วรรณคดี และคำว่า วรรณกรรม ตามความเข้าใจของนักเรียน
๒. ทบทวนความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม แล้วยกตัวอย่างบทร้อยกรองหรือข้อความที่มีคุณค่าในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้ นำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
 - ๑) ด้านสติปัญญา
 - ๒) ด้านอารมณ์
 - ๓) ด้านสังคมและวัฒนธรรม
 - ๔) ด้านภาษา
๓. บอกเล่าเกี่ยวกับเนื้อหาของวรรณคดีหรือวรรณกรรมที่นักเรียนสนใจหรือชอบอ่าน แล้วเชิญชวนให้คนอื่นอ่านวรรณคดีหรือวรรณกรรมอย่างสร้างสรรค์
๔. ร่วมกันอภิปรายในหัวข้อต่อไปนี้
 - ๑) ศิลปะการประพันธ์มีความสำคัญอย่างไรต่อวรรณคดีไทย
 - ๒) ประโยชน์ที่ได้รับจากการอ่านวรรณคดีและวรรณกรรม

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

นักเรียนนำความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการอ่านและพิจารณาวรรณคดีและวรรณกรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร

คำถามทบทวน

๑. วรรณคดีแตกต่างจากวรรณกรรมอย่างไร
๒. ชุนช้างชุนแผน รามเกียรติ์ สังข์ทอง ไบبلิว หนังสือพิมพ์ จัดเป็นวรรณคดีทั้งหมดหรือไม่ เพราะเหตุใด
๓. การแบ่งประเภทของวรรณคดีและวรรณกรรมทำได้กี่ประเภท อะไรบ้าง
๔. แนวทางในการอ่านและพิจารณาวรรณคดีและวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วและร้อยกรองต่างกันหรือไม่ อย่างไร
๕. วรรณคดีหรือวรรณกรรมเรื่องใดบ้างที่นักเรียนเคยอ่านแล้วประทับใจมากที่สุด เพราะเหตุใด
๖. การอ่านวรรณคดีและวรรณกรรมช่วยให้ผู้อ่านเห็นโลก เข้าใจโลกมากขึ้น นักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไรกับคำกล่าวนี้ เพราะเหตุใด